

УДК 612.821.4:37.015

Ірина Курляк

ВПЛИВ АЛКОГОЛІЗМУ БАТЬКІВ НА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У СІМ'І ТА ЙОГО НАСЛІДКИ В ДОРΟΣЛОМУ ЖИТТІ

Алкоголізм є однією з найважчих соціальних патологій, що спричиняє винятково негативний вплив на всіх членів сім'ї, особливо на дітей. Проблемою алкоголізму в сім'ї у педагогічній науці займалися різні науковці: О. Балакірева, П. Дупленко, Н. Максимова, В. Комаров та інші, звертаючи основну увагу на питання профілактики адиктивної поведінки дітей і молоді.

Метою даної статті є з'ясування особливостей впливу алкоголізму батьків на самопочуття та поведінку дітей, а також на їх психосоціальне функціонування в дорослому житті та можливості допомоги.

Стадії розвитку дисфункційної родини. Алкоголізм як хвороба розвивається поступово і чинить дисфункційний вплив на життя всієї родини, члени якої з величезними труднощами прагнуть побороти це явище або хоча б якимось чином до нього пристосуватися. Фахівці виділяють три етапи у розвитку дисфункційності алкогольної родини:

– *початковий етап* – родина, як і сам алкоголік, заперечують існування проблеми, а члени сім'ї солідарним чином охороняють його перед соціальними наслідками пияцтва;

– *спроба позбутися проблеми* – члени родини організують самооборону перед соціальною стигматизацією сім'ї, пов'язаною з алкоголізмом, шляхом обмеження контактів з оточенням (збереження свого позитивного зовнішнього образу попри наростаючі непорозуміння, конфлікти і сварки);

– *фаза хаосу* – це безвольне підлаштовування до перебігу подій у сім'ї, що супроводжується проявами емоційних розладів у дітей. На цьому етапі виступають спроби отримання допомоги у спеціалістів та реорганізації сім'ї. Відповідальність за сім'ю приймає на себе непитущий дорослий член родини, який щоразу з більшими зусиллями ви-

тримує поведінку алкоголіка та покриває його перед іншими. Така постава інколи змушує алкоголіка до лікування, у протилежному випадку родина старається звільнитися від проблеми (спроби сепарації від алкоголіка та рішучого усунення його з сім'ї) [16, с. 113-115].

Провідні почуття й емоції, які переживають діти алкоголіків. Аналізуючи ситуацію дитини в алкогольній сім'ї, В. Штандер пише: «Бути дитиною алкоголіка – це означає мати такий травматичний досвід, який переростає нормальні можливості його переживання. Цей досвід – це такі події, яких людина не розуміє, (...), які залишають незатертий слід, що нагадує незагоєну рану. Це події, про які думаєш, коли цього зовсім не хочеш, із якими неможливо погодитися» [14, с. 47]. Отже, родина з проблемою алкоголізму є винятково несприятливим виховним середовищем. Кожна алкогольна родина наражає дитину на такі негативні почуття:

- сором перед ровесниками – діти залишаються один на один із почуттям хаосу та розпачу;
- безпорадність – з'являється бажання посилення контролю за своїм життям, яке б усунуло почуття неповносправності;
- непевність – відсутність опори в особі, узалежненій від алкоголю та в інших дорослих; руйнування базового життєвого порядку;
- страх і переляк за своє життя, за батьків;
- почуття провини як наслідок перекидання відповідальності узалеженого за своє пияцтво на власних дітей і їх віра у свою провину;
- гнів, злість, агресія, які скеровані на весь світ дорослих осіб;
- почуття кривди через незаспокоєні власні потреби [2, с. 21].

Батьки-алкоголіки, створюючи своїм узалежненням нестерпні умови існування іншим членам сім'ї, дуже часто застосовують не лише психологічне, а що гірше – фізичне і навіть сексуальне насильство відносно дітей. За таких умов сім'я ще більше ізольовується від інших і стає майже замкнутим середовищем. Неналежне функціонування алкогольної родини спричиняє те, що діти з такої сім'ї є переважно замкнутими, недовірливими, а в складних життєвих ситуаціях впадають у розпач [3, с. 22.]

Основні властивості життя та принципи функціонування дитини з алкогольної родини. Емпіричні дослідження, які проводилися в алкогольних родинах, дозволили окреслити певні властивості життя, які відображають риси дитинства в родинах із патологією такого типу. Ці риси призводять до багатьох негативних наслідків для емоційної сфери дитини. Ними є:

- незаспокоєння психічних потреб, передусім потреби безпеки, визнання, опертя, приналежності та психологічного контакту з батьками;
- напружена і неспокійна атмосфера вдома;
- погані побутові умови;
- погана успішність у школі;
- відсутність мотивації до суспільної діяльності;
- обмежений доступ до різних форм культурного життя;
- низька позиція дитини у колах ровесників [1, с. 24].

Алкогольні родини можуть відрізнятись між собою, наприклад, матеріальною ситуацією. Але є щось, що має місце в усіх родинях такого типу – це опущення (занедбання) дитини. Йдеться не про фізичне залишення дитини напризволяще, а про покидання її без допомоги і психологічної опори у важких ситуаціях, коли вона переживає емоції, що, зазвичай, перевищують адаптаційні можливості дитини [5, с. 72].

На основі спостереження за життям родин з алкогольною залежністю батьків встановлено три принципи, які детермінують функціонування дітей:

1. *Принцип «не говори»* передбачає вимогу мовчання на тему того, що відбувається у сім'ї та що переживає дитина. Дорослі очікують від дитини, щоб вона приховувала свої правдиві почуття як у родині, так і поза її межами (оскільки розмова на цю тему лише підсилює кризу). Члени родини не розмовляють між собою на тему алкоголізму, щоб не загострювати ситуації, а також через те, що не хочуть іншим погано говорити про батька, який п'є.

2. *Принцип «не довіряй»* вчить не вірити нікому (як особам близьким, так і далеким), наслідком чого є відсутність почуття інтимності та безпеки. Досвід, винесений дитиною з дому, навчає, що не можна довіряти дорослим, оскільки вони є непевними – як сам алкоголік, так і непитуща матір. Їх настрій є нестабільним, обіцянки не виконуються, а дії – непослідовні.

3. *Принцип «не відчувай»* наказує бути «твердим» і не заглиблюватися у свої емоції. Відчуття є надмірно болісними і разючими, а оскільки дитина не дає собі ради з власними почуттями, то краще знищити їх у самому зародку. Такого типу дії, що часто повторюються, загрожують емоційними розладами у формі відриву від світу власних емоцій. Це може призвести до ослаблення або повного виключення емоцій, які потрібні людині в подальшому житті для розуміння себе та для орієнтації в зовнішньому світі [16, с. 117].

Дитячі ролі «фальшивої» особистості. Життя дитини в родині з алкогольною проблемою є перебуванням у постійному стресі. Система-

тичні сварки, крики, плач, страждання є характерними ознаками такої сім'ї. Життя у ній призводить до деструктивних взірців поведінки дитини вдома і в школі. Кожна дитина в алкогольній родині приймає на себе якісь ролі, які є різними, але служать одному – приховуванню алкогольної залежності батьків. Ці ролі виникають з оборонної постави дитини щодо травматичної ситуації, пов'язаної з алкоголізмом батьків.

Перша роль має назву *сімейний герой*. Інколи таку дитину називають оберегом сім'ї або супердитиною [9, с. 74]. Це найстарша дитина в сім'ї, яка є слухняною і не створює ніяких клопотів. «Сімейний герой» відчуває себе відповідальним за важку життєву ситуацію, яка склалася в родині, а тому є для сім'ї опорою і намагається з усіх сил зробити можливим нормальне функціонування родини. Така постава викликає повагу. У школі ці діти вирізняються добрим навчанням та успіхами в спорті, часто стають «зіркою класу». Вони відзначаються гіперболізованим почуттям відповідальності та перфекціонізмом. Однак «сімейні герої» лише зовні видаються самовпевненими і самодостатніми. Насправді у глибині душі вони мають багато страхів та є глибоко закомплексованими. Найчастіше вони занедбують свій відпочинок і рідко розслабляються, що може призводити до розвитку різних психосоматичних відхилень. При цьому такі діти не отримують ніякої допомоги від фахівців, оскільки до них не звертаються, а навпаки, справляють враження психологічно відпірних осіб, які не потребують жодної допомоги. Вчаться покладатися лише на себе, оскільки знають, що на дорослих розраховувати вони не можуть. Така дитина дотримується всіх правил, завжди закінчує визначені їй завдання у відповідний час і часто займає високу соціальну позицію в учнівському самоврядуванні, відвідує додатково ще й позашкільні заняття. У дорослому і професійному житті родинний герой стає трудоголіком. Така особа як солідна та відповідальна швидко робить кар'єру шляхом надмірного вкладу часу та праці, при цьому цілковито занедбуючи власні потреби. Такі люди мають проблеми з налагодженням ближчих контактів з іншими людьми. Вони не здатні до вираження або навіть розпізнавання власних почуттів. «Сімейні герої» звичайно не мають багатьох приятелів або взагалі їх не мають. Живуть у постійному напруженні, непоступливі, негнучкі, а в непередбачуваних обставинах впадають в паніку. З часом вони стають самотніми та незадоволеними життям, хоча суспільство їх трактує як позитивні особистості.

Інший тип дитини з алкогольної родини – це *цан-відбувайло*. Ним є найчастіше дитина, молодша від «родинного героя», яка не може з

ним конкурувати. Через це вона відчуває себе «відсунутою» і шукає опори поза домом. Дорослі вважають таку дитину безвідповідальною та важкою, яка приносить своєю поведінкою самі лише проблеми; стосовно батьків вона поводить себе агресивно та грубо. Це є тип дитини, яка найбільшою мірою перешкоджає в праці вчителям, що призводить до того, що через погану поведінку вчителі постійно тримають її в полі зору. Такий учень часто прогулює уроки, бере участь у бійках, має проблеми з законом, може споживати алкоголь чи наркотики і втікати з дому. Часто «цап-відбувайло» шукає психологічної підтримки в групах ровесників, які мають антисоціальний характер. У дорослому професійному житті така людина зазнає труднощів і поразок. Їй ніколи не вдається зробити справу так, як потрібно. Часто буває так, що замість того, аби пристосуватися до вимог, які панують в установі, де він працює, «цап-відбувайло» вибирає рух по «лінії найменшого опору» та потрапляє у немилість до керівника. Не вміючи налагодити стосунки з колегами, він часто потрапляє з ними в конфлікти. Ця людина непристосована до суспільного життя, часто її виключають з групи. У глибині душі «цап-відбувайло» є людиною самотньою, зраненою, повною страху та злості [12, с. 51].

Загублена дитина (дитина в імлі, ангелятко) – це ще один тип дитини, яка виховується в алкогольній родині. Ця дитина є самотня і зосереджена на собі, ізолюється від родини, живе у власному світі, проводить час наодинці. Цим дітям важко сприймати жорстоку життєву реальність, тому від нездорової родинної ситуації «ангелятко» втікає у світ фантазій і мрій. Має значні клопоти з налагодженням інтерперсональних стосунків з іншими дітьми. «Загублена дитина» не може знайти собі місця ані вдома, ані в школі. У класі є самотником. Серед дітей – виходців з алкогольних родин вони скоюють самогубство найчастіше. Це діти, яких ніхто не зауважує, вчителі мають проблеми з пригадуванням собі цих учнів, оскільки вони не звертають на себе уваги ані позитивною, ані негативною поведінкою [11, с. 35]. У дорослому житті «загублені діти» є тихі, неговіркі, співробітники з ними не рахуються і з часом перестають їх зауважувати, таким чином, вони залишаються на самоті разом зі своїми проблемами.

Іграшка – це найчастіше наймолодша дитина в алкогольній сім'ї, яка є центром її зацікавлення. Роль цієї домашньої «іграшки» полягає в розвеселюванні та розсмішуванні вдома рідних, а у школі – ровесників. До такої дитини важко «достукатися», оскільки свої істинні почуття вона приховує під маскою веселості. Такі діти не створюють

поважних проблем у вихованні, але часом вони бувають нечемні, а їхнє блазнювання іноді перешкоджає вчителю на уроках, і він змушений періодично їх заспокоювати [10, с. 39]. Такі діти мало відпірні до стресів. У професійному дорослому житті їх люблять за веселий характер, бо вони є, зазвичай, «душею» товариства, однак розв'язування важких ситуацій у дорослому житті для них закінчується, як правило, уживанням алкоголю чи наркотиків.

Полегшувач – це дитина, яка своєю поведінкою найближче підходить до ко-алкогольної моделі підтримки хвороби. Це той, хто «супроводжує» пиття через переживання злетів та падінь алкоголіка, заглиблення в аналіз причин його пияцтва. Це хтось, хто почувається винним, бере на себе відповідальність за стан родинного життя, оскаржує себе, пробує поправити ситуацію шляхом особистого впливу. Змістом емоційного життя такої особистості є все те, що відбувається з алкоголіком. Полегшувач ховає ключі від автомобіля з острахом, щоб алкоголік не розбився, виливає в раковину алкоголь з пляшки, пильнує алкоголіка на весіллі, щоб він надмірно не напився, може навіть купувати йому пиво, щоб із метою опохмелитися він не вживав надто сильних напоїв і т. ін. Полегшувач є своєрідною нянькою, «м'яким матрацом», на який легко падати, «жилеткою», в яку алкоголік може виплакати з приводу своєї важкої долі. Полегшувач переживає сором, сум'яття, злість і страждання, з якими дуже важко дає собі раду, разом із тим, він не є в стані емоційно відірватися від алкоголіка, існувати як особа автономна. Все, що він робить у цій справі (а це виникає з його вразливості, любові та турботливості, але погано зінтерпретованої), дозволяє алкоголікові продовжувати пити далі. Драмою полегшувача є переконання, що доля алкоголіка знаходиться у його руках і що на його особі лежить відповідальність за алкоголізм члена сім'ї. Це є тип узалежнення від іншої особи, а найчастіше таку модель поведінки презентують дружини алкоголіків, впадаючи у пастку співузалежнення [13, с. 30].

Вищеописані ролі, які виконують діти з алкогольних родин, мають назву «фальшиві особистості», які є своєрідною реакцією дитини на те, що батьки підвели її, не виконуючи належним чином своїх батьківських обов'язків. Завданням згаданих ролей є допомогти дітям пережити ту травматичну життєву ситуацію, яка панує в їхній сім'ї. Фальшиві ролі стають частиною справжньої особистості та впливають у подальшому на доросле життя дітей алкоголіків.

Допомога дітям алкоголіків. Психотерапевтична допомога дітям алкоголіків повинна надаватися одразу, як тільки розкриється ситуація дитини, не чекаючи на те, аби батько перестав пити. Ця допомога повинна служити:

- адекватному розумінню власної життєвої ситуації та її зв'язку з алкогольною хворобою батьків;
- звільненню дитини від почуття провини за алкоголізм батьків, а також почуття кривди і самотності;
- формуванню почуття власної гідності;
- звільненню від відігравання фальшивих ролей, спричинених дисфункційною сімейною системою, і відкриттю власних можливостей і прагнень;
- відновленню контролю над власною долею [4, с. 37].

Допомога дітям алкоголіків надається також у групах самопомоги, прикладом якої є група Al.-Ateen (спільнота дітей з родин алкоголіків) [15, с. 4], яка призначена для дітей і молоді віком до 18 років і базується на відомій методиці 12 кроків.

Для означення специфіки проблем, які переживають у період дорослого життя діти алкоголіків та окреслення цільової групи у процесі їхньої терапії в літературі було визначено спеціальний термін – дорослі діти алкоголіків (скорочено – ДДА).

Особливості функціонування дорослих дітей алкоголіків. Діти, які зростали в алкогольній родині, пам'ятаючи ситуацію хаосу та безпорадності, що там панувала, у своєму дорослому житті (на противагу своїм батькам) прагнуть тримати все під контролем. Такий емоційний контроль набирає різних форм, а саме:

- стараюся не говорити надто багато, або говорити рівно стільки, скільки говорять інші;
- перед тим, як сказати щось уголос, укладаю собі це все в голову;
- пристосовую свою поведінку до оточення;
- говорю або роблю те, що інші від мене очікують;
- не говорю того, що, на мою думку, не отримає підтримки;
- не виражаю того, що для мене є важким;
- замість того, що переживаю, виражаю те, що, на мою думку, повинен відчувати в даній ситуації;
- сам себе переконую: «мої почуття не є важливими», «ти тільки сам себе розжалоблюєш», «розклеюєшся», «зберися у кулак і перестань плакати» і т. ін. [7, с. 72].

ДДА носять у собі багато жалю до батьків за відібране в них дитинство. Вони поки не зрозуміють, які втрати понесли, притупляють у собі всі негативні емоції. Однак пригнічення цих емоцій або їх повторне переживання поглинає величезну кількість психічної енергії. Часом її витрачається так багато, що людина відчувається хронічно втомленою, перестає мати якісь бажання і поринає у смуток. Їхні думки кружляють навколо актуальних справ, спричиняючи постійне переживання, жалісливе ставлення до себе, передбачення, що все закінчиться погано [6, с. 73]. Науковці визначають поділяють кілька типів ДДА, серед яких можна вирізнити ДДА ізольованих, сумних, скривджених, узалежнених, співузалежнених, успішних, а також ДДА з почуттям меншовартості [6, с. 74].

Ізольовані ДДА намагаються уникати зайвих контактів з іншими людьми, тим самим страждаючи від самотності. Сумні ДДА мають схильність до потрапляння в депресію, часто безуспішно пробують покращити своє самопочуття, застосовуючи різні фармакологічні засоби. Скривджені ДДА носять у собі глибоко вкорінене почуття жалю, яке переносять на стосунки з іншими людьми. Узалежнені ДДА, не даючи собі ради з проблемами дорослого життя, самі починають уживати алкоголь; співузалежнені ДДА часто пов'язують своє життя з партнером, узалежненим від алкоголю. Навіть успішні ДДА впадають у вир праці, щоб позбутися важких і надокучливих спогадів із дитинства, коли їхнім життям та почуттями ніхто з дорослих не цікавився.

Для подолання проблем, із якими борються дорослі діти алкоголіків, було засновано рух DDA. Метою участі в DDA є покращення психічного стану здоров'я, переборення страху і напруження, який викликається поверненням до пережитого в дитинстві болю, жалю та гніву [8, с. 109]. DDA є програмою позитивної зміни, яка спирається на припущення, що людям із певними проблемами найкраще допомагають зустрічі та розмови з людьми, які мають подібні життєві труднощі. Рух DDA допомагає дорослим дітям алкоголіків належним чином усвідомити собі, в який спосіб погане поводження з дитиною вплинуло на їхню особистість, що виховувалася в родині, де її базові потреби занедбувалися. Систематично відвідуючи мітинги DDA, дорослі діти алкоголіків заліковують свої душевні рани, вчаться вибачати і забувати кривди дитинства, які заважають їм нормально жити у дорослому житті.

Підсумовуючи, варто зазначити, що алкогольна родина, будучи винятково несприятливим виховним середовищем для дитини, спричи-

нює сильний травматичний вплив, що призводить до тривалої деформації особистості. Ця деформація полягає в різних емоційних розладах і формуванні специфічних типів «фальшивої» особистості, завданням якої є пристосування до життя в патологічній родині, полегшення переживання постійного стресу та приховування драматичної ситуації в родині від сторонніх осіб. Травмуючий вплив алкогольної родини на дитячу психіку є настільки сильним, що спричиняє тривалі шкідливі наслідки, які даються взнаки навіть у дорослому житті. Дієвим способом допомоги дітям з алкогольних родин є відвідування ними груп самодопомоги – у дитячому віці групи Al.-Ateen, а в дорослому віці – DDA. Участь у цих групах, діяльність яких базується на методиці 12 кроків, дає ефект сталої позитивної зміни оздоровлення травмованої особистості та шанс на нормальне суспільне й особисте життя.

Посилання:

1. *Anuszkiewicz, J.* Sytuacja dzieci w rodzinach z problemem alkoholowym // *Problemy rodziny.* — 2000. — Nr. 4. — S. 19-27.
2. *Bach-Olasik, T.* Rozwój emocjonalny dzieci alkoholików // *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze.* — 1996. — Nr. 10. — S. 18-26.
3. *Kołodziejczyk, K.* Jakość życia dzieci z problemem alkoholowym // *Remedium.* — 2006. — Nr. 9. — S. 20-29.
4. *Krasowska, M.* Dziecko z rodziny alkoholowej // *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze.* — 2006. — Nr. 10. — S. 35-44.
5. *Kucińska, M.* Opuszczone dzieci // *Charaktery.* — 2006. — Nr. 9. — S. 70-79.
6. *Kucińska, M.* Płacz za utraconym dzieciństwem // *Charaktery.* — 2006. — Nr. 11. — S. 71-82.
7. *Kucińska, M.* Pod ciężarem lęku // *Charaktery.* — 2006. — Nr. 10. — S. 65-78.
8. *Ochmański, M.* Alkoholizm ojców a sytuacja rodzinna i szkolna dzieci. — Lublin : Wyd-wo UMCS, 2001. — 243 s.
9. *Pacewicz, A.* Dzieci alkoholików. — Warszawa : MEN, 1994. — 132 s.
10. *Prajsner, M.* Rodzinny «teatr» // *Remedium.* — 2002. — Nr. 7/8. — S. 36-47.
11. *Pstrąg, D.* Wybrane zagadnienia z problematyki uzależnień. — Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2000. — 187 s.
12. *Robinson, B. E.* Pomoc psychologiczna dla dzieci alkoholików / *B. E. Robinson, J. L. Rhoden.* — Warszawa : Parpa, 2005. — 210 s.
13. *Robinson, B. E.* Pomoc psychologiczna dla dzieci alkoholików / *B. E. Robinson, W. Woodside.* — Warszawa : Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 1998. — 187 s.
14. *Sztander, W.* Poza kontrolą. — Warszawa : Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 1997. — 132 s.
15. *Wojciszek, K.* Znaczenie ruchów samopomocowych // *Remedium.* — 1999. — Nr. 6. — S. 3-12.

16. *Woronowicz, B. T.* Alkoholizm jest choroba. — Warszawa : Państwowa Agencja Rozwiązywania problemów alkoholowych, 1998. — 198 s.

References (transliterated and translated):

1. *Anuszkiewicz, J.* Sytuacja dzieci w rodzinach z problemem alkoholowym (State of children in the families with alcohol problems). // *Family Problems*, 2000. No 4. P. 19-27.
2. *Bach-Olasik, T.* Rozwój emocjonalny dzieci alkoholików (Emotional development of children from alcoholic families) // *Problems of Social Support and Education*, 1996. No 10. P. 18-26.
3. *Kołodziejczyk, K.* Jakość życia dzieci z problemem alkoholowym (The quality of life of children with alcohol problems) // *Remedium*, 2006. No. 9. P. 20-29.
4. *Krasowska, M.* Dziecko z rodziny alkoholowej (A child from a alcoholic family) // *Problems of Social Support and Education*, 2006. No 10. P. 35-44.
5. *Kucińska, M.* Opuszczone dzieci (Abandoned children) // *Characters*, 2006. No 9. P. 70-79.
6. *Kucińska, M.* Płacz za utraconym dzieciństwem (Crying for a lost childhood) // *Characters*, 2006. No 11. P. 71-82.
7. *Kucińska, M.* Pod ciężarem lęku (Under the load of fear) // *Characters*, 2006. No 10. P. 65-78.
8. *Ochmański, M.* Alkoholizm ojców a sytuacja rodzinna i szkolna dzieci (Alcoholism of fathers and family situation and school children). Lublin, 2001. 243 p.
9. *Pacewicz, A.* Dzieci alkoholików (Children from alcoholic families). Warszawa, 1994. 132 p.
10. *Prajsner, M.* Rodzinny «teatr» (Family «theater») // *Remedium*, 2002. No 7/8. P. 36-47.
11. *Pstrąg, D.* Wybrane zagadnienia z problematyki uzależnień (Selected issues on addiction problems). Rzeszów, 2000. 187 p.
12. *Robinson, B. E. & J. L. Rhoden.* Pomoc psychologiczna dla dzieci alkoholików (Psychological support for children from alcoholic families). Warszawa, 2005. 210 p.
13. *Robinson, B. E. & W. Woodside.* Pomoc psychologiczna dla dzieci alkoholików (Psychological support for children from alcoholic families). Warszawa, 1998. 187 p.
14. *Sztander, W.* Poza kontrolą (Beyond the control). — Warszawa, 1997. 132 p.
15. *Wojciszek, K.* Znaczenie ruchów samopomocowych (The importance of self-assistance movements) // *Remedium*, 1999. No 6. P. 3-12.
16. *Woronowicz, B. T.* Alkoholizm jest choroba (Alcoholism is an illness). Warszawa, 1998. 198 p.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2015

И. Курляк

**Влияние алкоголизма родителей на воспитание детей в семье
и его последствия во взрослой жизни**

В статье анализируются особенности травмирующего воздействия дисфункциональных семей с алкогольной проблемой на психосоциальное функционирование детей. Рассматриваются стадии развития дисфункциональных семей: отрицание существования алкогольной проблемы; попытка избавиться от проблемы; стадия хаоса. Анализи-

руются ведущие чувства и эмоции, которые переживают дети из алкогольных семей, среди которых доминируют: страх, что раскроется тайна семьи, стыд перед сверстниками и учителями, неуверенность в завтрашнем дне, заниженная самооценка, чувство вины и обиды, гнев и злость. Раскрываются основные особенности жизни ребенка из алкогольной семьи, которыми являются: неудовлетворение психических потребностей, прежде всего потребности в безопасности, признании, опоре, принадлежности и психологическом контакте с родителями; напряженная и беспокойная атмосфера в доме; плохие бытовые условия; неудовлетворительная успеваемость в школе; отсутствие мотивации к общественной деятельности; ограниченный доступ к различным формам культурной жизни; низкая позиция ребенка в кругах ровесников. Указываются основные принципы функционирования ребенка в алкогольной семье («не говори», «не чувствуй», «не доверяй»). Описываются различные специфические («фальшивые») роли, которые исполняют дети в алкогольной семье с целью приспособления к негативному влиянию пьющих родителей и сокрытия от посторонних лиц тайн своей семейной драмы: семейный герой; козел отпущения; потерянный ребенок; игрушка; облегчитель. Подчеркивается насущная необходимость психологической терапии в группах самопомощи AL-Ateen для детей до 18-летнего возраста с зависимых семей, а также терапии в группах DDA для взрослых детей алкоголиков (основанные на методике 12 шагов) с целью избавиться от негативных воспоминаний и неэффективных способов психосоциального функционирования.

Ключевые слова: алкоголизм, семейное воспитание, дисфункциональная семья, семья алкоголиков.

I. Kurliak

Impact of Parents' Alcoholism on Children's Upbringing in Family and Its Consequences in Adult Life

The article analyzes the features of the traumatic impact of dysfunctional family with alcohol problems on psychosocial functioning of children. The author describes stages of development of dysfunctional families (the denial of the existence of alcohol problems; an attempt to get rid of the problem; chaos stage) as well as the major feelings and emotions that children from alcoholic families are going through, namely fear that the family secret will be revealed, shame before their peers and teachers, insecurity, low self-esteem, guilt, resentment, anger and rage are depicted. The

author also describes the main features of a child's life who are dissatisfied with psychiatric needs, primarily in the need for security, recognition, support, accessories and psychological contact with the parents; tense and restless atmosphere in the house; poor living conditions; poor school performance; lack of motivation for social activity; limited access to various forms of cultural life; the low position of the child in the peer community. The author points out the basic principles of the child's functioning in the alcohol family («do not tell», «do not feel», «do not trust») and describes the different specific («fake») roles children play in families with alcohol problems in order to adapt to the negative impact of pathological parents and hide the secrets of their family drama from outsiders: family hero; scapegoat; lost child; a toy. The paper emphasizes on the urgent need for psychological therapy in self-help AL-Ateen groups for the children from addicted families under the age of 18, and therapy in DDA groups for adult children of alcoholics (based on the method of 12 steps) to get rid of the negative memories and inefficient ways of psychosocial functioning.

Key words: alcoholism, family education, a dysfunctional family, a family of alcoholics.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
професор Г. П. Васянович